

מאוצרות הפרשה

מי ששכב לא יכול לזוז.

שואל רש"י: שאר המכות לא היו חצויות. לא מצינו למשל במכת צפרדע שבשלושת הימים הראשונים הצפרדעים רק קרקרו, ובשלושת הימים האחרונים נכנסו לבטן המצרים. הן קרקרו ונכנסו לבטן כל שבעת הימים. במכת כנים לא היתה חלוקה בשלושת הימים הראשונים התגרדו, ובשלושת הימים הבאים סבלו מרעש באזניהם. המצרים התגרדו במשך כל שבעת ימי המכה.

מכת חשך היא המכה היחידה שהתחלקה לשתיים – שלשה ימים חשך ואפלה, ואחרי שלשה ימים לא זזים. מדוע חילק הקב"ה מכה זו לשנים? על זה עונה רש"י תשובה נפלאה: ג' הימים הראשונים של המכה נועדו כדי לקבור את היהודים שלא רצו לצאת ממצרים. בזמן שקברו אותם, לא רצה הקב"ה שהמצרים יסתובבו שם ויראו זאת. לכן היה חשך למצרים, ובינתים יכלו ישראל לקבור את מתיהם.

החלק השני של המכה נועד למטרה אחרת לגמרי. שיוכלו היהודים לשוטט בבתי המצרים ולפתוח ארונות. לשם כך לא די היה בחשך גרידא, כי אם היה המצרי שומע שמישהו פותח לו ארון בביתו – היה קופץ עליו ותופסו. לכן בשלושת הימים הללו עשה הקב"ה שהמצרים לא יוכלו לזוז ממקומם, וכך יוכלו היהודים להסתובב בבתיים באין מפריע.

בספר "פרחי שושנה" הוסיף תוספת נפלאה בדברי ה"שפתח חכמים": בכל מכה מעשר המכות שבאו על המצרים היו שני רבדים: רבד אחד – המצרי הוכה, ורובד נוסף – הוא רואה שהיהודי לא הוכה. היה בכך סבל נוסף למצרי, שהוא סובל והיהודי לא. הוקשה לרש"י: "ולמה הביא עליהם חשך?" כלומר, במכת חשך לכאורה לא ראו המצרים שהיהודים אינם סובלים מהמכה, מבחינתם גם ליהודים היה חשך. אם המצרים אינם רואים שהיהודים לא סובלים, מה הטעם במכה הזו? הלא חלק חשוב מהמכה היה להראות למצרי שהוא סובל והיהודי לא סובל! מטעם זה – אומר רש"י – היתה מכה זו מחולקת: בג' הימים הראשונים של החשך באמת לא ידעו המצרים אם היהודים סובלים או לא. אבל בחציה השני, כשהיהודים הסתובבו בתוך בתיים ופתחו מגרות, נודע למצרים שליהודים אין חשך. הם רואים הכל ונעים בחפשויות, בעוד שהם – המצרים – נטועים במקומם מבלי יכולת לזוז.

מלבד זאת, אחרי המכה הזו כל יהודי בא אל המצרי ואמר לו: "תשאל לי כלי כסף וכלי זהב", וכשאמר המצרי "אין לי", אמר היהודי: "יש לך כלי זהב נאים בחדר הימני במגרה מספר שלש..." שואל המצרי: "איך אתה יודע?" והיהודי מספר: "בזמן שהיה חשך הייתי כאן..." מזה ידעו המצרים שלבני ישראל היה אור במושבותם. כלומר, אחרי המכה נודע למצרים שמכת חשך היתה רק אצלם, ואילו היהודים לא סבלו כלל ממה זז, כפי שהיה בשאר המכות. (רבי ברוך רוזנבלום שליט"א)

לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו (י, כג)

החושך הגדול יותר הוא כשאין איש רואה את רעהו ואינו משתתף בצער הזולת – "לא ראו איש את אחיו". והתוצאה מכך: כשאין האדם מרגיש בצער של חברו, הרגש קהה ומשותק – "ולא קמו איש מתחתיו", אין לו תקומה. (חידושי הרי"ם)

ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים (י, יד)
איתא בחז"ל (שמו"ר י"ג) שהיה ויכוח על הגבול שבין מצרים לכוש, וע"י מכת הארבה ידעו היכן הגבול, ומובא ששאלו את הגאון מטשעבין זצ"ל דהרי בחז"ל (שמו"ר י') מובא שכבר במכת צפרדע היה ויכוח על הגבול, וע"י מקום מכת הצפרדע ידעו היכן הגבול, ומ"ט הכא התחדש הויכוח. והשיב שאחר שהצפרדעים גילו את הגבולות סימנו זאת ע"י חצב, [וכדאיתא בביצה (דף כה): ביהושע דתיחם הארץ ע"י חצב], ואח"כ הגיע מכת ברד והכריתה את כל העצים, והתחדש הויכוח, ובא הארבה ובירר שוב את הגבולות, והוסיף שכן מבואר בפסוק בתהילים (ק"ה. ל") "ויך גפנם ותאנתם וישבר עץ גבולם". (רבד הזהב)

ויסר מעלי רק את המוות הזה (י, יז)

מדוע כינה פרעה את מכת הארבה בתואר מות? וי"ל שמצינו בחז"ל שהארבה סימא את עיניהם וסומא חשוב כמות ולכן אמרו ויסר ממנו את המוות הזה. (הגר"ח קניבסקי זצ"ל)

עוד הסבר מובא בליקוטי יהושע, דהגמ' (ב"ק ס:) אומרת "דבר בעיר כנס רגליך! רעב בעיר פזר רגליך!" מובא במדרש כי הדבר היה מופיע עם כל מכה, יוצא שבמכת ארבה לא ידע פרעה מה לעשות. הארבה אכל את הכל, אם כך עליו לפזר רגליו ולחפש מזון. מאידך גיסא יש דבר ועליו לכנס רגליו ולהסתגר...

ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים (י, כב)

במכת חשך שואל רש"י שאלה שלא שאל באף מכה אחרת: "ולמה הביא עליהם חשך?" – שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלושת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו: אף הן לוקין כמונו. ועוד, שחיפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן, והיו אומרים: אין בידנו כלום, אומר לו: אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא" (שמות י, כב). מקור הדברים בשמות רבה ובתנחומא.

הקשו המפרשים: מי שפתח מדרש רבה, מדרש תנחומא, ילקוט שמעוני או תנא דבי אליהו – יראה כי חז"ל פרשו לנו כל מכה ומכה למה היא באה, כגון: מכת דם – כיון שלא נתנו לבני ישראל לטבול להטהר. מכת צפרדע – שהיו אומרים לישראל לקפוץ אחרי צרצרים וכו'. רש"י בשום מכה אינו מביא את דברי חז"ל למה באה אותה מכה, רק כאן – במכת חשך – עומד רש"י על השאלה: "ולמה הביא עליהם חשך", ומביא לכך שתי סיבות.

מבאר ה"שפתח חכמים", שלרש"י היה קשה, שלכאורה המכה הזו חורגת מכל המכות הקודמות: מכת דם נמשכה שבוע, ואחריה היו שלשה שבועות הפסקה. צפרדע – שבוע, ושלושה שבועות הפסקה, וכך היה גם בשאר המכות. מכת חשך, לעומת זאת, התחלקה לשנים: בשלושת הימים הראשונים יכלו המצרים לשוטט, רק היה להם חשך, לא ראו זה את זה, ובשלושת הימים האחרונים של המכה הוכבד החשך, ולא יכלו המצרים לזוז ממקומם. מצרי ששכב לא יכול לקום,

על הנפש היהודית אין לגויים שליטה

וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לְכֶם לְזִכָּרוֹן וְחִגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּהָ (י"ב, ו"ד) לכאורה יש להבין: מדוע חוזר הפסוק ומדגיש: "חוקת עולם תחגוהו"? הלא כבר נאמר בתחילת הפסוק: "וחגותם אותו חג לה' לדורותיכם", ולכאורה מדובר בכפילות!

את התשובה נבין על פי המעשה הבא: היה זה בתקופת השואה האימה, באחד ממחנות העבודה בגרמניה. היהודים, אשר אכלסו את המקום הנורא הזה בתת תנאים, עובדים מצאת החמה ועד צאת הנשמה ועד בכלל, ידעו כי הם חיים חיים שאולים. בכל רגע, באבחת יריה אחת, ברצונו של אחד הנאצים הארורים – יכול פתיל חייהם להיפקד, ואפילו לקבר ישראל לא יזכו להגיע. והנה, הגיע יום שמחת תורה... 'שמחת תורה' מאן דכר שמיה? מי בכלל יכול לחשוב על 'שמחת תורה', כשהגוף מעונה ומיוסר עד דכדוכה של נפש? ובכלל, איך ניתן לחוג את שמחת התורה, כשאפילו ספר תורה אחד אינו בנמצא בכל המחנה כולו? ובכל זאת, את רוחם של יהודים לא ניתן לשבור. באותה שנה, חל יום שמחת תורה ביום ראשון – יום אידם של הגויים, ובעקבות כך, התדלדלה נוכחותם של השומרים במחנה. את ההזדמנות הזו, ניצל אחד היהודים, בכדי להתגבר על אורת הנכאים שאפפה את הצריפים הצפופים, ובקול צרוד פרץ בשיר: "מפי א-ל, מפי א-ל, יבורך ישראל! אין אדיר כה', ואין ברוך כבן עמרם, אין גדולה כתורה, ואין דורשיה כישראל!". אט אט, החלו יהודים נוספים, אשר השירה הזכירה להם ימים נשכחים, להצטרף אל השירה, אשר הלכה וגברה מרגע לרגע... אולם אז, לפתע, הושלך הס. אל החדר נכנס המפקח הגרמני, אשר אחראי היה על הצריף ועל יושביו, וגורלם – כך לכאורה – נתון היה בידיו לשבט או לחסד. "מה קורה כאן! מה פשר השירה? אני דורש לדעת!", צרח הלה בחימה שפוכה. אחד היהודים התאזר בעוז של קדושה, נעמד במקומו והשיב: "היום יום קדוש הוא לנו, היהודים. השירה ששמעת, לא היתה שירה, אלא תפילה!", הסביר הלה. המפקח נעץ בו מבט מצמית ודרש בתוקף: "אני רוצה להבין את משמעות המילים שנאמרו זה עתה!". היהודי, אשר הגיע למסקנה כי אין לו מה להפסיד, החליט לומר את האמת לאמיתה. הוא תרגם את המילים לגרמנית, והמפקח נותר על מקומו המום: "אני לא מבין אתכם... אתם באמת מאמינים בתכנן של המילים הללו? אחרי שסבלתם כל כך, למרות שאתם יודעים שגורלכם נחרץ במוקדם או במאוחר, אתם עדיין מאמינים באלוקיכם שבשמים?", התפלא הלה, ולפתע, מכל עבר נשמעו הקריאות: "אני מאמין!", "אני מאמין!". "יהודים אשר בינם ובין תורה ומצוות לא היה מאומה, לא היססו לרגע בטרם הכריזו על אמונתם המוחלטת בצור העולמים, בלא פקפוק ובראש זקוף! לשמע הדברים, סב הגרמני על עקבותיו ועזב את המקום, המום. הוא לא היה מסוגל להבין זאת. "לא יאמן... אני חושש שלעולם לא נצליח להכחיד את העם הזה!", מלמל, בעודו יוצא מהצריף, מותיר את חבורת היהודים המעונים, אשר המשיכו לשמוח בצור העולמים גם בתהומות היגון והכאב בו היו שרויים. למותר להזכיר, כי אכן 'נבואתו' של הארור התקיימה... עם ישראל ותורתו חיים וקיימים לנצח, שכן אין אדיר כה' ואין גדולה כתורה!

ואנו על פי דרכנו למדנו, כי הגוי יכול לשלוט בגופו של היהודי, אולם לעולם לא יוכל לשלוט בנפשו!

ומכאן, תשובה לשאלתנו: שכן נראה כי בפסוק זה, מלבד המצוה, יש הבטחה לעם ישראל, שתמיד יוכלו לחוג את חג המצות. וכך אומרת התורה: את החג עליכם לחוג לדורותיכם, ומובטחים אתם שאכן תוכלו לחוג את אותה חירות לחוקת עולם, שכן גם אם בתקופה מסויימת ישלטו הגויים בגופכם ותישלל מכם חירותכם, לעולם לא תהיה להם שליטה בנפשכם, אשר תחוג לעולם את חירותה! ('ללמדך' מאוצרותיו של הרב מרדכי פרוינדליך זצ"ל)

פינת ההלכה

האם מותר לנכד לשמש את סבו כדי לקבל ממנו הלואה?

שאלה: בסימן ק"ס סעיף ו' מבואר שריבית מוקדמת אסור באופן שעושה כן על מנת שיקבל אח"כ הלואה, ומבואר בש"ך ע"פ דעת הרמ"א שאפילו מכווין בלבו ולא מוציא כן בפיו אסור. נשאלתי הלכה למעשה בנכד שהוצרך להלואה גדולה, וידע היטב שאם יכבד את הסבא בצורה לא רגילה, יוכל בהמשך לבקש הלואה ממנו, כי הסבא יראה כמה הנכד הזה מכבדו, ויתחשק ליתן לו הלואה. ואכן זה עזר שהסבא נתן לו הלואה של עשרות אלפי שקלים בהלואה נוחה ביותר לטווח ארוך.

הנכד סיפר במפורש שהוא טורח באופן מיוחד לבקר וכדומה אצל הסבא מחוץ לעיר רק בשביל שיקבל ההלואה. בלי זה לא היה טורח כלל. האם זה נאסר בריבית מוקדמת, או ששאני סבא שחייב לכבדו וכדומה, והכיבוד רק דאג שהסבא יאהב אותו יותר.

ב. באופן שהנכד לא ביקש את הלואה, אלא אחרי שכיבד את הסבא מאד והסבא שמח וסיפר זאת לכולם על הנכד המסור, אביו רמז לסבא היטב שנכד זה זקוק להלוואה, ואכן הסבא הביא את הלואה לנכד, האם בכה"ג זה יותר טוב. כי למעשה לא הנכד ביקש את הלואה, אלא מישוהו אחר. הגם שהכל התחיל ממנו אחרי שכיבד את הסבא באופן מיוחד.

תשובה: הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א אמר שהרמ"א ביו"ד סי' ק"ס ס"ו מתיר ריבית מוקדמת באופן שהלוה לא פירש למלוה שנותן את המתנה כדי לקבל את ההלוואה ואינה מתנה גדולה שנחשב כמפרש. ולכן מותר הדבר בלא פקפוק.

והגאון ר"ע פריד שליט"א אמר דנכון הדבר שהרמ"א התיר דבר זה אולם יש לידע שלדעת השו"ע יש איסור ריבית מוקדמת גם באינו מפרש, וז"ל השו"ע: אסור להקדים הריבית או לאחר אותו. כיצד, נתן עניניו ללוות ממנו והיה משגר לו דורון, והרמ"א הוסיף: ופירש בשביל שילוהו, או שהוא מתנה מרובה דמסתמא הוי כאילו פירש לו בשביל שילוהו זו היא ריבית מוקדמת, ע"כ. הרי שלדעת הרמ"א האיסור של ריבית מוקדמת הוא רק במפרש שנתן לו המתנה בשביל שילוהו או שהיא מתנה גדולה שנחשב כמפרש, ואילו לדעת השו"ע משמע שאפילו אינו מפרש אסור משום ריבית מוקדמת. א"כ בנידון דידן שבוודאי לא חשיב מתנה גדולה דהדרך היא שהנכד מכבד את סבו והתורה צייתה אותו על כך, אין כל איסור בדבר לדעת הרמ"א, אבל לדעת השו"ע יש לאסור.

עוד יש להעיר שבשו"ע הרב כתב בנידון זה שטוב להחמיר כדעת השו"ע, וא"כ היה מן הראוי להחמיר ולא לעשות כן מלכתחילה, אבל מ"מ אם כבר נטל את ההלוואה אינו צריך להחזירה למלוה, וזה ע"פ מש"כ בשו"ת הרשב"א, הובא ביו"ד סימן קס"א, שלוה שנתן ריבית מוקדמת וכבר קיבל את ההלוואה אינו צריך להחזירה למלוה, לפי שאת האיסור הוא כבר כבד בזה שנטל את ההלוואה, וכעת כבר זכה בכסף שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובמה שיפרע את ההלוואה אינו מתקן את האיסור שעבר, ולכן יכול להשאיר את הכסף ברשותו. (וישמע משה)

חידה שבועית

אני יכולה לצלות ולרדת מפלי לניו. מה אני?

תשובה לחידה פר"ש: עמרם ובנו משה הם גם בני דודים, כי אמו של משה, יוכבד, היא אשת עמרם וגם דודתו - בת לוי ואחות קהת אבי עמרם. תשובה לחידה השבועית: קרח.

מזל טוב

מרכז העיר: משפחת הרטמן להולדת הבן
משפחת הבלין – וידבסקי לנשואי הבן הנכד הנין משפחת שולמן להולדת הבת
משפחת אליהו להכנס הבן לעול תורה ומצוות
משפחות קופולוביץ-הורביץ (גני הדר) להולדת הבן הנכד
גני הדר-עמישב: משפחת קירזון לאירוסיה הבת
משפחת פיליס להולדת הבת
משפחות שטיין – הרב רוזנבאום – יודקוביץ להולדת הבת הנכדה הנינה
משפחות שרשבסקי – קריינדלר (מרכז העיר) להולדת הבת הנכדה

הודעות לשמחות ניתן לשלוח עד יום שני בפקס: 037608833 או למייל a7608833@gmail.com

היחידה לתרבות חרדית
מינהל שירותי קהילה

